

МІЛЬЯРДИ У ПІСОК: ПРИМАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ КОКТЕБЕЛЬСЬКОЇ НАБЕРЕЖНОЇ

→ 3

«В ПАМ'ЯТЬ ПРО МЕНЕ, АЙВАЗОВСЬКОГО, ЗАПОВІДАЮ ГАЛЕРЕЮ МІСТУ ФЕОДОСІЇ...»

→ 4

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА УКРАЇНЬСЬКА ГАЗЕТА

№ 2
24.01.2020

літературно-художня, публіцистична

ГОСТРЕ ПИТАННЯ

ЗАКОДОВАНИЙ ЗВ'ЯЗОК

З 28 січня 2020 року по всій території України відбудеться кодування супутникового сигналу 23 українських каналів, що належать 4 найбільшим медіа-групам країни: Inter Media Group (телеканали «Інтер», «Enter-фільм», «Піксель», K1, K2, «Мега», НТН, Zoom); StarLightMedia (телеканали ICTV, СТБ, Новий канал, M1, M2, ОЦЕ); «Україна» (телеканали «Україна», НЛО, «Індиго»); «1+1» (телеканали «1+1», «2+2», ТЕТ, ПлюсПлюс, «Бігуді», УНІАН ТБ тощо). Щоб мати змогу дивитися їх і далі, українським телеглядачам доведеться підключитися до одного з двох офіційних провайдерів послуг супутникового телебачення – Viasat або XtraTV. У відкритому доступі залишаться регіональні, нішеві та ще низка телеканалів. Їх близько 40.

ІГОР СВІТЛИЧАНИН

Причому супутникову тарілку змінювати не доведеться. Треба буде лише купити новий тюнер, який підтримує систему кодування VERIMATRIX та має доступ до платного контенту пакетів офіційних супутникових операторів. З точки зору довгострокової стратегії розвитку телеіндустрії кодування супутникового сигналу загалом є позитивним кроком, оскільки стане імпульсом для додаткової капіталізації телеіндустрії, боротьби з піратством та безліцензійною діяльністю, а також

ФОТО: ШЕРИПТА ДЖЕДЖЕ

розвитку мереж провайдерів програмної послуги (кабельних мереж).

Платні супутникові телеканали – це звичайна практика для європейських країн. Це дозволяє каналам продукувати кращий контент. Звісно, все це неодмінно сприятиме наблизенню якості українського телепродукту до європейського рівня, але є одне але. Без доступу до українських телеканалів на супутнику фактично залишається окупований Крим та тимчасово непідконтрольні райони Донецької і Луганської областей. Адаже через супутник мешканцям окупованих територій були доступні практично всі українські телеканали, і дотепер це було єдиною технологією розповсюдження телевізійного сигналу, що охоплював усі окуповані території.

І зважаючи на відому практику блокування українських сайтів в Інтернеті на території окупованого Криму і за умови блокування мовлення українських телеканалів в інтернет-мережах, єдиною технологією доставки сигналу на окупований півострів також залишається супутник. Таким чином, кодування сигналу українських телеканалів фактично закрило для мешканців Криму доступ до українського телебачення. У той час як на материковій частині країни можна безперешкодно придбати новий тюнер до супутникової тарілки, в анексованому Криму можливості зробити це безпосередньо немає. І в цій ситуації немає рішень щодо підключення громадян України, які проживають на окупованих територіях, до платних сервісів.

Щоправда, як зазначають представники медіа-груп, блокування стосується, насамперед, розважальних телеканалів, натомість на відкритому супутнику залишаться, приміром, новий

інформаційний канал «Україна 24», міжнародна версія «1+1 International» та інші інформаційні канали, серед яких «112 Україна», «Newsone», «Прямий», «ZIK», що будуть доступні і в Криму.

Проте, як зазначив у своєму коментарі для проекту «Крим. Реалії» член Національної ради з питань теле- і радіомовлення України Сергій Костинський, обмеження доступу до українських телеканалів у Криму і на Донбасі є небезпечним: «Кодування супутникового сигналу – ініціатива самих медіа-груп. Вони неодноразово наполягали на тому, щоб Нацрада не втручалась в їхню комерційну діяльність. При цьому діалог щодо кодування ми ведемо з 2017 року, і я вже висловлював свою позицію: обмеження доступу до популярних українських телеканалів на тимчасово окупованих територіях призведе до

того, що вплив на наших громадян, які проживають там, зменшиться. Люди будуть змушені дивитися російське телебачення або інші українські телеканали, серед яких є ті, що поширюють проросійські тези. Я вважаю це викликом національної безпеки. Кодування сигналу – стратегічно правильний крок, але тільки в умовах, коли в країні немає військового вторгнення, коли її території не окуповані». За даними Сергія Костинського, після 28 січня у вільному доступі через супутник з 117 українських телеканалів залишаться трохи більше 90 з них.

Коли в лютому 2014 року Росія вдерлася у Крим, перше, що зробили окупанти, це вимкнули українське телебачення на всьому півострові. Вони вважали його однією з основних перешкод на шляху до повного заволодіння територією і головною – умами кримчан. Російські телеканали, які прийшли вслід за «зеленими чоловічками», одразу почали інформаційну війну проти України і свою роботу виконали успішно. Результати її ми всі побачили і під час так званого «референдуму», і під час так званої «кримської весни». В той час багато кримчан кинулися встановлювати супутникові тарілки, аби не втрачати зв'язок з Україною, і хоч таким чином зберегти свою проукраїнську позицію. Тоді, серед агресивної проросійської більшості, що свідомо підігрівалася і російськими медіа в тому числі, навіть такий зв'язок багатьох врятував.

І от напередодні 6-ї річниці окупації Україна сама обриває цей зв'язок, не даючи кримчанам жодної альтернативи. І рід тут не в розважальних чи інформаційних каналах, а в тому, що, на превеликий жаль, це є ще одним доказом програної інформаційної війни.

ВІД «ШІСТДЕСЯТНИКІВ» ДО СУЧАСНИХ БРАНЦІВ КРЕМЛЯ

ПОДІЇ

Традиційно 12 січня у Колонній залі Київської міської державної адміністрації відбувся Вечір Різдвяних Василів, започаткований 1989 року легендарним політв'язнем совісті, філософом і публіцистом Євгеном Сверстюком у пам'ять про відомих Василів: Стуса, Симоненка, Чумака, Еллана Блакитного, які народились у Різдвяні дні.

ГЕОРГІЙ ЛУК'ЯНЧУК

Тринадцятого січня – День українського політв'язня, що відзначається з 1975 року з ініціативи В'ячеслава Чорновола, адже саме цього дня 1972 року в Україні розпочався «генеральний погром» українського «шістдесятництва»: упродовж кількох днів було заарештовано цілу плеяду відомих представників національно-демократичного руху. За кілька післяріздвяних днів 1972 року було заарештовано Василя Стуса, Івана Дзюбу, Євгена Сверстюка, В'ячеслава Чорновола, Івана Світличного, Івана Геля та інших представників українського національно-демократичного руху.

Комуністична влада бажала знищити в українцях останні прояви жаги до незалежної країни. Задля цього у суспільства забирали «шістдесятників», які були ідеологічними лідерами та мали змогу створювати та поширювати націоналістичні думки. Тоталітарна радянська влада розраховувала, що як і під час Великого терору 1937-1938 рр. заарештовані дисиденти через суворі вироки почнуть ламатися. Проте цього не сталося – кожен з тих дисидентів, попри те, що лишався сам на сам з режимом, навчився перемагати тоталітарну систему. Геніальний поет і дисидент Василь Стус називав цю стійкість «прямосянням».

На превеликий жаль, й у наш час історія тоталітаризму повторюється. Нині вже у російських в'язницях та в окупованому Криму за ґратами зимові свята зустріли ще багато українських політв'язнів, більше сотні українців перебувають у підвалах окупованого Росією Донбасу. Україні і сьогодні доводиться боротися за визволення своїх синів і дочок – сучасних бранців Кремля. Тому

Звільнені політв'язні путінського режиму Олег Сенцов, Олександр Кольченко та Володимир Балух на Вечорі Різдвяних Василів

Маргарита Довгань – «шістдесятниця», громадська та культурна діячка та Василь Овсієнко

Виступає Василь Овсієнко – колишній політв'язень, історик дисидентського руху

на Вечорі Різдвяних Василів спогади про дисидентське небобратство та про феномен «прямосяння» межували з роздумами про істо-

ричні уроки, які повторюються, про нинішніх кремлівських в'язнів та сучасну імперську тоталітарну Росію.

Для підтримки українців, які перебувають у неволі, на Вечорі організували написання листів бранцям Кремля. Для них кожен аркуш з добрими словами – це нагадування, що їх не забувають та чекають на волі в рідній Україні. Важливо, щоб політв'язні і військовополонені відчували, що їх тут чекають і що вони потрібні рідній країні!

лонної зали КМДА нещодавно вивраних з лабет путінського режиму новітніх політв'язнів – Олега Сенцова, Олександра Кольченка та Володимира Балуха!

Для підтримки українців, які перебувають у неволі, на вечорі організували написання листів бранцям Кремля. Для них кожен аркуш з добрими словами – це нагадування, що їх не забувають та чекають на волі в рідній Україні. Важливо, щоб політв'язні і військовополонені відчували, що їх тут чекають і що вони потрібні рідній країні!

Видавництвом «Кліо» для учасників заходу було презентовано книги про рух опору 1960-1980-х років, спогади Євгена Сверстюка, Василя Овсієнка, Маргарити Довгань, а також спогади про Василя Стуса.

Зі сцени звучала поезія Василя Стуса, Василя Симоненка, якому 8 січня виповнилося б 85 років, і спогади про рух «шістдесятників» у виконанні лауреатів премії ім. Василя Стуса: актора і барда Кирила Булка, автора-виконавця Ігоря Жука, бандуриста і лірника, лідера гурту «Хорея Козацька», народного артиста України Тараса Компаніченка...

Виступили також авторка-виконавиця, лауреатка багатьох фестивалів співаної поезії Неля Франчук та гітарист, аранжувальник Григорій Лук'яненко. А народна артистка України Світлана Мирвода із великим задоволенням подарувала всім присутнім пісню «Наші Василі» на слова Владлена Ковтуна та музику Олександра Чернеги. Традиційно учасників заходу вітав колядками та щедрівками дитячий фольклорний театр «Дай Боже».

Організаторами заходу виступили Київська міська рада, видавництво «Кліо» та Громадська організація «Центр громадянських свобод» за інформаційної підтримки Українського інституту національної пам'яті, Національної спілки письменників України, тижневиків «Слово Просвіти» і «Українська літературна газета» та Радіо «Культура».

У Колонній залі КМДА зібралося чимало людей, які вшанували українських дисидентів радянського періоду та наголосили, що не можна забувати про нинішніх українських політв'язнів Кремля. Про те, що потрібно кожному пам'ятати, що святковий настрій під мирним небом гарантується тими, хто зі зброєю у руках захищає Україну на сході, та жертвують тих, хто перебуває в холодних російських в'язницях й у підвалах тимчасово окупованих територій.

Своїми спогадами про Василя Симоненка, Василя Стуса та Євгена Сверстюка, а також про ситуацію з новітніми політв'язнями путінського режиму поділились: радянський дисидент та політв'язень радянських таборів, історик дисидентського руху Василь Овсієнко, колишній політв'язень, громадський діяч, учасник національно-визвольного руху Олесь Шевченко, голова Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих Оріся Сокульська... До них долучилися: Маргарита Довгань – «шістдесятниця», громадська та культурна діячка, Олександр Сугоняко – громадський діяч, шеф-редактор газети «Наша віра», Володимир В'ятрович – народний депутат України, Олександра Матвійчук – правозахисниця, голова правління Центру громадянських свобод, Віра Соловйова – директорка видавництва «Кліо», ініціаторка проведення заходу...

Справжньою окрасою цього річного Вечора Різдвяних Василів стала поява спочатку в залі, а згодом з виступами і на сцені Ко-

МІЛЬЯРДИ У ПІСОК: ПРИМАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ КОКТЕБЕЛЬСЬКОЇ НАБЕРЕЖНОЇ

НА ЧАСІ

2 вересня 2019 р. стало відомо, що під час ХХІІІ засідання кримської архітектурно-містобудівної ради під керівництвом заступника голови «ради міністрів республіки Крим (РК)» Євгена Кабанова було ухвалено проект концепції реконструкції набережної селища Коктебеля. Згідно з ним, набережна поділяється на 5 зон: тиху, паркову, культурно-історичну, спортивно-паркову та фестивальну.

ВІТАЛІЙ СОЛОНЧАК

З а довжини набережної 1,9 км буде збудовано 11,5 га: на цій території мають бути споруджені кафе, бігові та велодоріжки, сквери та ландшафтні парки, зелені алеї та фонтани, зони для зайняття спортом та дитячі ігрові майданчики. Автори запевняють: на майбутній набережній комфортно почуватимуться як любителі тихих прогулянок, так і фанати гучної музики. При цьому передбачається збільшення пляжної території майже удвічі, щоб вона могла прийняти близько 5000 людей.

За місяць до цього «депутати» феодосійської «міської ради» на позачерговому засіданні передали ділянку набережної Коктебеля у «власність РК» задля її реконструкції у рамках російської федеральної цільової програми (ФЦП) «розвитку» окупованого Криму: роботи оцінюються у 4,1 млрд рублів, основний обсяг фінансування заплановано на 2022 рік. Про майбутнє облаштування коктебельської набережної 23 серпня, під час прес-конференції у рамках фестивалю Koktebel Jazz Party (КЖР), розповів «голова громадської палати РК» Григорій Іоффе. За його словами, під час пошуку рішень у цьому питанні враховується суспільна думка, оскільки переважна частина робочих місць на набережній «перебуває поза правовим полем», відтак потрібно «не викликати напруги». Тоді ж «голова адміністрації Феодосії» Сергій Бовтуненко пообіцяв, що питання реконструкції коктебельської набережної буде закрито у найближчі три роки: «Є час до 2022

Такий вигляд має набережна Коктебеля нині

ФОТО З ВІДРИТТЯ ДЖЕГЕЛ

р. завершити всі роботи, поки що все виходить. Що стосується фінансування – йдеться про мільярди».

За рік до того, наприкінці серпня 2018 р., під час проведення чергового КЖР головний кремлівський пропагандист Дмитро Кисельов, який є засновником фестивалю та «феодалом» Коктебеля, заявив, що долю селища «меншиною» намагаються вирішити «зацікавлені лише в особистому збагаченні». «Це – приклад конфлікту інтересів людей, що тримають свої незаконно збудовані на набережній крамнички та ресторани, та громадян. Перші об'єдналися у так званий «громадянський актив Коктебеля» й обстоюють свою корисливу позицію. Люди ж хочуть, щоб була сучасна набережна, каналізація, і на це надані велетенські кошти, а ми бачимо протидію, щоб цього

не допустити», – виклав він своє бачення ситуації.

Приблизно в той же час кримський «міністр курортів і туризму» Вадим Волченко, який був до того головним редактором одного з найбільших окупаційних медіаресурсів «Кримінформ», назвав першочерговим проектом для Коктебеля у рамках ФЦП «розвитку Криму» саме будівництво очисних споруд, а все інше, в тому числі й реконструкцію набережної та розвиток прилеглих територій, – «питаннями другого або навіть третього порядку».

11 вересня 2018 р. прогнозувався зсув термінів проведення реконструкції набережної у Коктебелі через відсутність необхідної кадастрової документації та зволікання з укладанням контракту на проектування очисних споруд селища. За словами «радника голови РК з питань архітектури та містобудування» Олександра Некрасова, компанія-проектувальник мала отримати вихідно-дозвільну документацію, котра б визначила, які зі стаціонарних і нестационарних об'єктів встановлені на набережній законно, а які потрібно знести; на той час роботу з виявлення таких об'єктів було лише розпочато. Незважаючи на те, що у кримській «службі капітального будівництва» заявляли, що місцева «влада» проводить моніторинг усіх об'єктів, розташованих на набережній, і перевіряє «законність» їхнього встановлення, в «адміністрації» Феодосії не змогли сказати, наскільки активно проводиться цей процес, але запевнили, що у прибережній зоні се-

лища «незаконних» споруд нема. Передбачалося, що реконструкція набережної відбуватиметься паралельно з будівництвом очисних споруд – однак на той час не було обрано компанію, що займалася б розробкою проекту.

Наприкінці осені 2018 р. було оголошено, що ТОВ «Единая строительная компания», яка є підрядником будівництва набережної, виконала інженерні пошуки та передала отриману інформацію на розгляд замовнику – «службі капітального будівництва РК». Тоді ж було наголошено на необхідності розмежування зон проектування набережної та будівництва каналізації. За кілька днів феодосійські «депутати» передали у «державну власність РК» ділянку набережної у Коктебелі від комплексу «Білий Грифон» до рятувальної станції на вулиці Десантників – третій відтинок набережної, який був найбільш зруйнованим і аварійним, у тому числі через зону зсуву ґрунту. Менш ніж за два тижні близько 50 метрів огорожі на коктебельській набережній. Місцеві громадські активісти висловили дві версії інциденту: перша – зумисна руйнація з метою показати необхідність реконструкції набережної, збудованої коштом підприємців, друга – банальний вандалізм, який стимулюється відсутністю охорони та освітлення. Тоді ж громадяни повідомили: дозволи на встановлення тих чи інших об'єктів на набережній не видаються взагалі.

У другій половині березня 2019 р. в Коктебелі розпочався процес демонтажу «незаконно» встанов-

Менш ніж за два тижні невідомі потроцюли близько 50 метрів огорожі на коктебельській набережній. Місцеві громадські активісти висловили дві версії інциденту: перша – зумисна руйнація з метою показати необхідність реконструкції набережної, збудованої коштом підприємців, друга – банальний вандалізм, який стимулюється відсутністю охорони та освітлення. Тоді ж громадяни повідомили: дозволи на встановлення тих чи інших об'єктів на набережній не видаються взагалі.

лених нестационарних торговельних об'єктів (НТО), що викликало різкий спротив підприємців. «В український період кількість таких точок щорічно збільшувалася у геометричній прогресії. Цьому сприяли й об'єктивні причини: багато людей, які позбулися роботи у важкі 1990-ті роки через скорочення або закриття підприємств, були змушені піти у комерцію та отримувати кошти шляхом перепродажу товарів. Але при цьому зовнішній вигляд Коктебеля безнадійно спотворювався, а саме селище неминуче перетворювалося на «крамницю просто неба», – писали місцеві ЗМІ.

Причина нарікання на «українські часи» була ще одна: переважна більшість торговельних точок у Коктебелі до російської окупації Криму була оформлена у довгострокову оренду, тож місцева «влада» не може «вольовим рішенням» їх демонтувати – необхідно подавати відповідні позови до «судів». Самі ж підприємці скаржилися на вибірковий демонтаж об'єктів. За два місяці керівник «агенції територіального розвитку «Свечение» Олег Пітецький розповів, що його організація останні кілька років бере участь у проектуванні реконструкції набережної Коктебеля – однак під час обговорень відповідних планів «виникають труднощі», оскільки «деякі учасники процесу зацікавлені у чинному корупційному, паразитуючому порядку». Поки що лишається засікти час до 2022 року – і тоді вже пересвідчитися, чи вдалося місцевій «владі» «деукраїнізувати» коктебельську набережну і яким чином. Втім, є сподівання, що до того часу на півострові знов настануть «часи України».

РЕДАКЦІЯ ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» ПРОДОВЖУЄ ДРУКУВАТИ ЦИКЛ АВТОРСЬКИХ СТАТЕЙ НА ТЕМУ СУЧАСНОГО СТАНУ КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК У КРИМУ ТА НЕОБХІДНОСТІ НЕВІДКЛАДНОГО УХВАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИМИ ПОЛІТИКАМИ НАШОЇ КРАЇНИ РІШЕНЬ ДЛЯ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ.

«В ПАМ'ЯТЬ ПРО МЕНЕ, АЙВАЗОВСЬКОГО, ЗАПОВІДАЮ ГАЛЕРЕЮ МІСТУ ФЕОДОСІЇ...»

НАГОЛОС

«Моє щире бажання, щоби будинок моєї картинної галереї в місті Феодосії з усіма в ній картинами, статуями й іншими творами мистецтва, що перебувають у цій галереї, складала повну власність міста Феодосії, і в пам'ять про мене, Айвазовського, заповідаю галерею місту Феодосії, моєму рідному місту», – таким є текст заповіту видатного художника-мариніста і баталіста Івана Айвазовського. Дошка з цим написом і зараз висить на фасаді галереї художника.

ІГОР СВІТЛИЧАНИН

У 1900 році після смерті митця згідно з його заповітом галерея була передана рідному місту – Феодосії. У музеї розміщено колекцію приблизно із 12 тисяч картин марин великого майстра, найбільша в світі колекція його робіт на біблійну, міфологічну та іншу тематику (417 шт.), роботи однодумців і послідовників Айвазовського, картини мариністів XVIII-XIX століть.

* * *

Незважаючи на те, що галерея є власністю Феодосії, в 2014 році, після анексії Криму, все, що перебувало в музеях міста, стало «власністю Республіки Крим», принаймні згідно з документом за підписом нинішнього «глави кримського парламенту» Володимира Константинова. У 2016 році російський уряд Криму укладає тристоронній договір з адміністрацією Феодосії і Картиною галереєю про те, що всі художні полотна на 10 років передаються музею.

Україна неодноразово повідомляла про грубі порушення в діяннях РФ щодо української культурної спадщини. Попри це, всупереч міжнародному й українському законодавству, Росія вивозила роботи з галереї Івана Айвазовського з українського півострова для тривалого експонування, не спитавши про це нікого. Так, у 2016 році 38 кар-

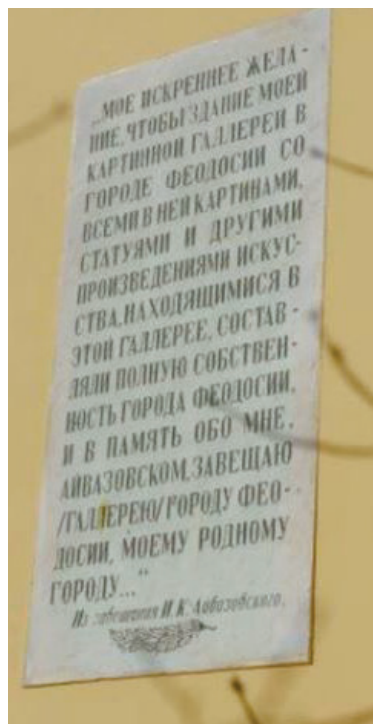

Галерея ім. І. Айвазовського до ремонту

тин Івана Айвазовського з Феодосії були передані в московську Третьяковську галерею. Міністерство культури України у відповідь заявило про порушення статті 5 Гаазької Конвенції від 1954 року, яка забороняє вивозити цінності з окупованих територій. Пізніше директор Феодосійської галереї імені Івана Айвазовського Тетяна Гайдук повідомила, що картини повернулися до Криму, і більше їх не планують вивозити до Росії.

У вересні 2017 року «Громадська палата Криму» висловилася про необхідність передачі картинної галереї до «республіканського фонду». Основним аргументом виступали питання, пов'язані з подальшим фінансуванням музею. Обґрунтовувалася ця ініціатива тим, що, підпорядковуючись «республіці Крим», галерея ім. І. Айвазовського матиме краще фінансування. Це буцімто дозволить провести ремонтні роботи в галереї, що виведе культурний заклад на новий рівень. «Муніципальна влада» навела безліч «переваг» зміни форми власності, запевнивши, що галерея не переїде. На щастя чи на горе для самого музею, ця пропозиція не була схвалена мешканцями міста, які вважають галерею ім. І. Айвазовського гордістю Феодосії. Натомість «муніципальна влада», намагаючись заспокоїти містян, запевнила, що це питання не буде вирішуватися без урахування думки громадськості.

На початку листопада 2018 року на засіданні «Громадської палати Криму» знову обговорювалася доля галереї ім. І. К. Ай-

Заповіт видатного художника на фасаді галереї

вазовського, а саме: передача в федеральну власність і створення на її базі філії Державної Третьяковської галереї. Тоді ж «міністр культури» Криму Арина Новосельська підтвердила, що мінкульт Криму проти передачі галереї в федеральне відання. Вона пояснила, що рішення про передачу галереї Айвазовського у власність Республіки Крим уже прийнято, але воно ще не оформлено документально. За її словами, це було зроблено через те, що заходи, котрі вживаються органами місцевого самоврядування для забезпечення фізичного збереження музейних предметів і колекцій, їхньої безпеки, реалізації конституційного права громадян на доступ до культурних цінностей, є недостатніми, зва-

жаючи на обмежені фінансові і кадрові ресурси.

Проте «глава» Криму Сергій Аксьонов під час виїзної наради, яка відбулася 13 грудня 2018 року, заявив про те, що картинна галерея імені І. К. Айвазовського залишиться у власності міста. Остаточну крапку в цьому питанні було поставлено на сесії Феодосійської міської ради 29 березня 2019 року, на якій було вирішено залишити-таки галерею місту.

* * *

Поки тривали суперечки щодо зміни форми власності музею, стара будівля Феодосійської картинної галереї ім. І. Айвазовського почала потроху розвалюватися, адже вона потребує постійної підтримки та ремонту. За підрахунками теперішньої «влади» Феодосії, на ремонт музею потрібно витратити половину бюджету міста, адже галереї не вистачає сучасного обладнання, освітлення та системи мікроклімату, проте грошей на це в міста немає.

Однак протиаварійні роботи в галереї все ж відбулися, і тривали вони з грудня 2016 року до липня 2017 року, на що з федерального бюджету було виділено 30 мільйонів рублів. У будівлі музею зміцнили покрівлю над головним виставковим залом, повністю замінили черепицю, відремонтували фасад. Після чого в серпні 2017 року директор музею Т. Гайдук заявила, що «за попередніми розрахунками, капітальний ремонт основного корпусу галереї може обійтися в 250-300 млн рублів. Це ремонт головно-

Однак протиаварійні роботи в галереї все ж відбулися, і тривали вони з грудня 2016 року до липня 2017 року, на що з федерального бюджету було виділено 30 мільйонів рублів. У будівлі музею зміцнили покрівлю над головним виставковим залом, повністю замінили черепицю, відремонтували фасад. Після чого в серпні 2017 року директор музею Т. Гайдук заявила, що «за попередніми розрахунками, капітальний ремонт основного корпусу галереї може обійтися в 250-300 млн рублів...»

го виставкового залу площею 260 квадратних метрів, установка в галереї систем клімат-контролю і пожежогашіння, а також оснащення залів сучасною мультимедійною технікою.

І от у грудні 2018 року «глава» Криму Сергій Аксьонов заявив, що на ремонт галереї виділено 100 млн рублів. «Ці кошти витратять на приведення в порядок приміщень музею», – уточнив він. А так званий міністр культури Республіки Крим Арина Новосельська, своєю чергою, розповіла про невідкладні витрати, необхідні для збереження унікальної колекції музею: проектно-кошторисна документація обійдеться в 200 мільйонів рублів, а будівництво нових музейних об'єктів, технічне оснащення приміщень і закупівля нового обладнання – в півтора мільярда до 2022 року.

* * *

Втім, куди і на що було витрачено виділені Аксьоновим кошти – не зрозуміло, адже не пройшло і півтора року від нещодавнього ремонту, як у лютому 2019 року феодосійці стали помічати значні тріщини на стінах музею.

За інформацією місцевого ЗМІ «Кафа», «якщо підійти до пам'ятника Айвазовському, то відразу ж впадає в очі велика вертикальна тріщина, розташована праворуч за спиною мариніста, в кутку у ринви, а вінчають її дві темно-сірих плями від зруйнованої обробки. Крім того, то тут, то там, на яскраво-помаранчевому фасаді видно сліди штукатурки, що обвалилася, з чого стає зрозуміло, що якщо найближчим часом не вжити заходів щодо їхнього усунення, можна передбачити

швидкий початок нових реставраційних робіт головного корпусу галереї». Натомість негайної реакції на порятунок будівлі з боку як міської, так і кримської влади не надійшло. Всі були зайняті іншими, важливішими, – паперовими справами.

Так, у травні 2019 року Кримська філія Головдержекспертизи Росії схвалила початок розробки проектно-документації для реконструкції будівлі Феодосійської картинної галереї імені І. К. Айвазовського.

В обґрунтуванні інвестиційного плану йдеться, що комплексні роботи дозволять усунути наявні проблеми об'єкта культурної спадщини, який капітально не ремонтувався тривалі роки. «Оскільки тривалий час у будівлі не проводилася комплексна реставрація, і вона не пристосовувалася під сучасні вимоги, зараз вона перебуває в стані значного морального і технічного зносу, – констатували фахівці ГДЕ. – Втрачені або перебувають під загрозою втрати автентичні архітектурні, конструктивні і декоративні елементи. У виставкових залах немає наскрізних маршрутів огляду експозиції та можливості доступу для людей з обмеженими фізичними можливостями. А інженерні мережі, технологічне обладнання не справляються з покладеними на них завданнями, не працюють або зовсім відсутні. Через це виникають труднощі із забезпеченням належного мікроклімату в приміщеннях для утримання музейних експонатів і для перебування відвідувачів.

Фінансування робіт для вирішення наявних проблем планується з федерального і регіонального бюджетів. За попередніми даними, тільки першочергові ремонтно-реставраційні роботи обійдуться державі в 500 мільйонів рублів».

Як бачимо, поки будівля Картинної галереї буквально тріщить по швах, кошти на її ремонт зростають прямо-таки у геометричній прогресії, причому лише на папері.

* * *

За запевненнями «глави адміністрації» Феодосії Сергія Бовтуненка, «відповідно до федеральної цільової програми розвитку Криму і Севастополя, в поточному році (2019, – ред.) буде підготовлено проектно-кошторисну документацію щодо капітального ремонту будівлі картинної галереї ім. Айвазовського. Роботи з ремонту будуть виконані в 2020 році».

А директор Феодосійської картинної галереї ім. І. К. Айвазовського Тетяна Гайдук, своєю чергою, додала, що обсяги запланованих робіт залежатимуть від розміру фінансування. «Минулого року на замовлення Держкомі-

Під час ремонту фасаду галереї, 2017 рік

Після ремонту

Наслідки ремонту 2017 року, лютий 2019 року

тету з охорони культурної спадщини підрядник розпочав роботу з підготовки документації. Цього року робота триває і виходить на виконання проектно-вишукувальних робіт. Коли вони будуть завершені і пройдуть експертизи, буде зрозумілий обсяг робіт і їхня вартість. Тоді ми повинні будемо встигнути в бюджет на 2020 рік це закласти. На даний момент документація готується так, щоб капітальні ремонтно-відновлювальні роботи провести в двох наших будинках і побудувати фондосховище. А потім поставити питання, в якому розмірі це

буде фінансуватися. Але однозначно, в тому чи іншому обсязі в 2020 році роботи на об'єкті будуть розпочаті», – розповіла директор галереї. Тобто остаточна сума й обсяги «ремонтно-відновлювальних робіт», схоже, відомі лише Господу Богу.

Втім, підрядна організація, яка виконувала в 2017 році протиаварійні роботи у галереї, лише у липні 2019 року (тобто не минуло і півроку, у буквальному сенсі) приступила до гарантійного ремонту фасаду будівлі. За словами директорки закладу Тетяни Гайдук, роботи відбуваються не

тільки на фасаді, а й в одному з приміщень установи.

«В одному із залів було протікання. Зараз там відбуваються роботи, на час яких картини зі стін прибрали. Це найменший зал, проміжний між вітальнями. Що стосується відновлення фасаду, то ці роботи повинні були закінчити ще минулого тижня. Але у зв'язку з негодою, по-перше, роботи призупинилися, а по-друге, знадобився час, щоб фасад просох після злив», – повідомила Т. Гайдук, уточнивши, що ремонт закінчиться найближчим часом.

* * *

Натомість вражає і заявлене кримською владою майбутнє перевтілення галереї, перебудова якої, як уже зазначалося, триватиме до 2022 року. За словами «глави» Криму Сергія Аксьонова, у Криму в найближчі два роки планують завершити роботи щодо створення єдиного Музейного кварталу на базі Феодосійської картинної галереї Айвазовського, на півострів направлені провідні фахівці з Третяковської галереї Москви для експертної оцінки фондів музею і розробки концепції його реставрації. Перше, що потрапить під зміни, – зали музею. Планується, що після оновлення галерея ім. Айвазовського стане головним музеєм Криму. «Подібного проекту досі не було ні в Криму, ні на півдні Росії. Проект реалізується в рамках федеральної цільової програми, крім того, частину коштів залучено федеральним Міністерством культури з програм, які курирує Мінікульт», – зазначив Аксьонов.

Отже, незважаючи на всі наполеонівські плани нинішніх кримських «кормачів» і знаючи, з яким «завзяттям» і головно – «професіоналізмом» (що видно з історії «ремонтів» та «реставрацій» інших об'єктів культурної спадщини Криму) вони беруться за роботу (тобто за «освоєння» федеральних коштів) і доводять її до кінця, жевріє надія на те, що після усіх цих «модернізацій» і «капітальних

Натомість вражає і заявлене кримською владою майбутнє перевтілення галереї, перебудова якої, як уже зазначалося, триватиме до 2022 року. За словами «глави» Криму Сергія Аксьонова, у Криму в найближчі два роки планують завершити роботи щодо створення єдиного Музейного кварталу на базі Феодосійської картинної галереї Айвазовського, на півострів направлені провідні фахівці з Третяковської галереї Москви для експертної оцінки фондів музею і розробки концепції його реставрації. Перше, що потрапить під зміни, – зали музею. Планується, що після оновлення галерея ім. Айвазовського стане головним музеєм Криму.

Наслідки ремонту 2017 року, лютий 2019 року

ремонтів» по-російськи від перлини художнього життя й гордості Феодосії – Картинної галереї ім. Айвазовського все-таки щось залишиться. Адже все, що зараз відбувається у культурній сфері Криму, більше нагадує улюблене російське прислів'я: «Заставь дурака Богу молиться, он и лоб расшибет».

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

За сприяння
Українського
культурного фонду

КРИЗА УРЯДУ СУЛЕЙМАНА СУЛЬКЕВИЧА

ЯК ЦЕ БУЛО...

Продовження

Російські політичні партії й суспільні рухи розглядали Німеччину та Османську імперію як ворогів своєї країни. Зовсім не випадково видатні діячі, які належали до Білого руху, незважаючи на їхню партійну приналежність, у споминах майже одними й тими ж словами зазначали, як їм було тяжко бачити ворогів-німців, що прийшли на півострів, своїми визволителями. Представники родини Романових, В. Оболенський, П. Врангель, Д. Пасманік, М. Волошин – особи, які історично належали до різних партій та мали відмінне світосприйняття, казали майже те саме, коли описували власні емоції.

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

Ті суперечності у світогляді між кримськими татарами й іншими політичними діячами, які впливали

на політичну картину Криму, не могли не призвести до цілком логічного підсумку. Після того, як зміст доповідної записки, відвезеної Сейдаметом до Берліна, став відомий кримському суспільству, всі, крім більшовиків, відвернулися від кримських татар і всього кримськотатарського революційного руху. Жодна з політичних сил, починаючи від кадетів та офіцерів Добровольчої армії й закінчуючи есерами та меншовиками, не бажали знатися зі зрадниками. Більшовики, вождь яких заявляв, що піде на компроміс хоча б із чортом, якщо це сприятиме світовій революції, не могли не скористатися з того становища, в якому опинилися кримські татари. Глибока криза, яку переживала ця політична сила, стала сприятливим середовищем для залучення її до лав союзників більшовиків, котрі не мали на півострові політичної сили та впливу.

Так само, як проти татар, Кримський крайовий уряд боровся й проти українського руху. Одразу після одержання влади він почав запроваджувати політику, спря-

Павло Скоропадський і Федір Лизогуб, 1918 р.

Члени кримської делегації на переговорах у Києві про приєднання до України

мовану на відрив півострова від України. Усі заходи Української Держави ігнорувалися. Було розпочато переслідування українських газет, мови, громад та ін. Так, було заборонено приймати навіть урядові телеграми з Києва, складені українською мовою¹.

Відкидаючи вимоги уряду Української Держави, крайовий уряд звернувся по допомогу до Німеччини. 21 липня було вирішено відправити делегацію до Берліна, яка мала добитися від німецького уряду визнання незалежності Криму від України, одержання позик та налагодження торговельних відносин з Німеччиною².

Німецькі війська одразу налагодили вивіз продовольчих товарів до Німеччини. Вивозили хліб, худобу, птицю, реманент та ін. Якщо додати, що велика кількість продовольства була вивезена з Криму ще під час володарювання більшовиків, стане зрозумілим, чому становище на півострові різко погіршилося. Ціни на продовольчі товари з квітня до серпня 1918 р. вирости: на масло – більш ніж у 2 рази, на яйця – у 2 рази, на крупу – в 3

рази. В деяких містах вводилися картки на хліб. Так, у Ялті хлібна норма дорівнювала 200 г для дорослого та 100 г для дитини³.

Подібне становище викликало масові страйки. Страйкували робітники підприємств, тютюнових фабрик, службовці аптек та ін. Селяни відмовлялися повертати землю її колишнім хазяям, виплачувати орендну платню та ін. Такі настрої більшовики використали для зміцнення свого впливу на маси.

Спроби підпорядкувати собі населення Кримського півострова, зі свого боку, робив і гетьманський уряд. Перш за все, він звернувся до уряду Сулькевича з пропозицією приєднати Крим до України на засадах автономії. Але крайовий уряд, не бажаючи залежати від Києва, продовжував антиукраїнську кампанію. Тоді Українська Держава з середини серпня оголосила про економічну блокаду Криму. Було припинено залізничний і морський рух, торгівлю. Поставки з Криму до Німеччини продуктів харчування опинилися на межі зриву. Це змусило німецький уряд звернутися до голови Ради міністрів

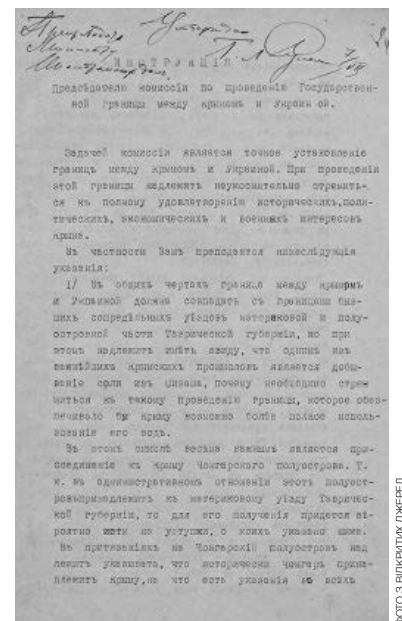
Ф. Лизогуба з телеграмою, в якій пропонувалося провести переговори в Києві. У середині вересня до Києва прибула кримська делегація⁴.

Під час переговорів виявилася різниця у ставленні сторін до питання про приналежність півострова. Якщо представники гетьманського уряду намагалися вирішити всі спірні питання, то представники кримського уряду бажали лише добитися поновлення економічних зв'язків з Україною, не вирішуючи питання територіальної приналежності. У зв'язку з цим українська сторона відмовилася продовжувати переговори. Вона запропонувала надіслати до Києва іншу делегацію, складену з представників головних національних груп.

Наслідком подальших переговорів було вироблення прелімінарних умов входження півострова до складу України. В пункті I цього документа зазначалося: «Крим з'єднується з Українською Державою на правах автономного краю під єдиною верховною владою його світлості пана гетьмана»⁵. В компетенцію українського уряду передавалася зовнішня та митна політика, керівництво армією та флотом. Спільними ставали фінансова система, експлуатація залізниць, пошт і телеграфу. Кримський півострів одержував свій крайовий уряд, народні збори, які розробляли місцеве законодавство, а також територіальне військо, адміністрацію і статс-секретаря у справах Криму при Раді міністрів Української Держави. Передбачалося, що півострів матиме свій власний бюджет⁶.

За домовленістю ці умови мали бути розглянуті й затверджені Курултаєм та з'їздами національних і громадських організацій Криму. Але в листопаді 1918 р. почалося повстання проти гетьмана П. Скоропадського. Революційні події в Німеччині змусили німецьке командування вивести свої війська з України. Тому у боротьбі з повстанням гетьман не мав змоги використувувати німецькі війська. Своїх військ в Українській Державі через політику, втілювану німецькою владою, майже не було. Ще у червні військовий міністр генерал О. Рогоза видав наказ, згідно з яким з української армії звільнялися офіцери військового часу, з наданням їм права «доучуватися в стані юнкерів» у військових училищах. Це розпорядження знизило кількість армії гетьмана і створило значну кількість ворогів цієї армії. Цим скористався С. Петлюра, який почав вербувати цих офіцерів у свою армію⁷.

Так само, як проти татар, Кримський крайовий уряд боровся й проти українського руху. Одразу після одержання влади він почав запроваджувати політику, спрямовану на відрив півострова від України. Усі заходи Української Держави ігнорувалися. Було розпочато переслідування українських газет, мови, громад та ін. Так, було заборонено приймати навіть урядові телеграми з Києва, складені українською мовою.

Документ про наміри Сулеймана Сулькевича встановити кордон з Україною, 7 липня 1918 року

Повстання Директорії віддзеркалилося і на стосунках з Кримом. Воно поклато край намірам гетьмана приєднати Крим до України. Після відходу німецьких військ уряд С. Сулькевича залишився без підтримки, вічна-віч з населенням півострова, серед якого він не мав підтримки, та радянськими військами, що наближалися. В уряді Сулькевича визрівали протилежні погляди. У жовтні Сімферопольська міська рада вирішила добиватися відправлення уряду у відставку. Через деякий час подібні вимоги висунули думи інших міст півострова. 14 листопада уряд Сулькевича пішов у відставку...

1 Боечко В.Д., Ганжа О.І., Захарчук Б.І. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. – К., 1994. – С. 32.
2 Гражданская война и военная интервенция в СССР. Энциклопедия / Под ред. С.С.Хромова. – М., 1983. – С. 308.
3 Надинский П.Н. Очерки по истории Крыма. – Ч. 2. – Симферополь, 1957. – С. 109.
4 Боечко В.Д., Ганжа О.І., Захарчук Б.І. Вказана праця. – С. 34.
5 Там само. – С. 114.
6 Там само. – С. 34.
7 Герасименко В.К. Махно // Деникин – Юденич – Врангель / Под ред. С.А.Алексеева. – М.-Л., 1927. – С. 223.

ПОДОРОЖ НА КРИМ ЛЕВКА ЧИКАЛЕНКА

СПОГАДИ

1920 року до складу військової делегації Директорії УНР, яка відбула до Криму на перемовини з «правителем півдня Росії» Петром Врангелем, увійшов син українського громадського діяча, землевласника, мецената Євгена Чикаленка Левко, задля чого «отримав» звання сотника: ця подорож була описана у спогадах.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

Вперше спогади Левка Чикаленка «Подорож на Крим 1920 року» були опубліковані в газеті «Наша Батьківщина» (Нью-Йорк) протягом листопада 1962 – січня 1963 рр. У «Кримській світлиці» ці спогади друкувалися у №/№ 44 (199), 45 (200) та 46 (201), котрі вийшли 2, 6 і 16 грудня 1996 р. Пропонуємо нашим читачам знову поринути у події сторічної давнини, але перед тим для ознайомлення подаємо невеличку довідку про автора цих спогадів – Левка Чикаленка.

Левко Чикаленко (1888-1965) – громадсько-політичний діяч, археолог, дійсний член НТШ та Української вільної академії наук. Належав до УСДРП. У 1917 р. став секретарем УЦР, ініціатором скликання якої був його батько, згодом – членом Малої ради. У 1919 р. – науковий співробітник Академії наук, викладач географії та природознавства у Першій українській гімназії імені Т. Г. Шевченка в Києві. У 1920 р. був радником міністра внутрішніх справ.

До завдання сина у складі військової делегації Директорії УНР Євген Чикаленко поставився неоднозначно. Перебуваючи на лікуванні у Карлсбаді (сучасні Карлови Вари у Чехії), 10 вересня 1920 р. він робить у щоденнику такий запис: «Звістка ця не тішить мене. Не хотілося б мені, щоб Левко приймав участь в переговорах з цим об'єдинителем «єдиної-неділимой», хоч він [Врангель – ред.] і пристав на всі умови петлюрінські, бо, напевне, він їх не додержить, коли, скинувши большевиків з допомогою українців, опанує всеросійською владою. Тепер же, коли Врангеля справді розбили большевики, то ці переговори тільки ще раз підтвердять, що українці раз у раз орієнтуються на якийсь труп. Наші ж дипломати кажуть, що треба входити в зносини зо всіма:

ФОТО З ВІКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Діти Євгена Чикаленка, зліва направо: Вікторія, Петрусь, Ганна, Івашко, Левко.

Євген Чикаленко

пер, коли большевики, як кажуть, вже на ладан дихають, я гадаю, що справді треба й з чорносотенцями входити в переговори: може, хоч якусь автономію можна буде виторгувати в них, коли вони замінять большевицьку владу, бо про суверенну Україну тепер і марити не можна». За два дні до цього він викладає свої думки щодо перспектив врангелівського або більшовицького панування в Україні: «Не знаю, що воно буде далі, але добра я не бачу. Якщо большевики знищать Врангеля, то знищать і Петлюру і всі сили вживуть, аби обеззброїти і по змозі покорити українських селян – «куркулів» чи «кулаків», як вони називають наше селянство, щоб спокійно одбирати і вивозити хліб та всячину з України. По городах вони вже почали серйозну боротьбу з українськими «шовіністами-контрреволюціонерами», з поміччю домових комітетів, які повинні складатись наполовину з комуністів, через яких «чрезвычайки» будуть мати відомості про всіх мешканців кожного будинку. Уявляю собі душевне становище отих бідних жителів: кожну хвилину по

і з Врангелем, і з поляками, і з большевиками, і при всяких комбінаціях підносити ідею самостійності України, то може, якась з цих комбінацій і вдасться. Але мені здається, що це значить гонитись за скількома зайцями і в результаті не піймати жодного; вже ліпше було б держатись з большевиками і здійснити фактично суверенність України, яку вони признають юридично».

Втім, вже за місяць він змінює думку (запис від 14 жовтня): «Те-

Левко Чикаленко

доносу якогось комуніста їх можуть арештувати, ограбувати, розстріляти! Це гірше царських часів, куди!.. Якщо ж армія большевицька, справді, деморалізована і не зможе розгромити Врангеля, то він з поміччю Петлюри, Дону, Кубані та антантського технічного матеріалу розгромить большевиків. Винниченко оповідає, що з секретних донесень з врангелівського фронту видно, що врангелівська повітряна флотилія наводить таку паніку, та-

До завдання сина у складі військової делегації Директорії УНР Євген Чикаленко поставився неоднозначно. Перебуваючи на лікуванні у Карлсбаді (сучасні Карлови Вари у Чехії), 10 вересня 1920 р. він робить у щоденнику такий запис: «Звістка ця не тішить мене. Не хотілося б мені, щоб Левко приймав участь в переговорах з цим об'єдинителем «єдиної-неділимой», хоч він [Врангель – ред.] і пристав на всі умови петлюрінські, бо, напевне, він їх не додержить, коли, скинувши большевиків з допомогою українців, опанує всеросійською владою...»

кий жах на большевицьке військо, так його деморалізує, що воно робиться нездатним до бою на довгий час, а може й назавжди. Тому цілком не виключено, що весною вже прийде й кінець большевицькій владі, бо до всього вищесказаного треба додати, що в Велико-росії цього літа повний неврожай, селяни не хочуть віддавати городам свої останні запаси хліба, в результаті чого в багатьох місцях, як пишуть газети, в Московщині піднялись селянські повстання проти советської влади, і багато червоноармійців переходять на сторону селян, бо таким тільки робом вони не загинуть з голоду. Большевицькі газети забили з цього приводу страшенну тривогу, бо це справді загрожує існуванню їхньої влади. А коли Врангель і К° осилить большевиків, то вони тоді теж візьмуться за Петлюру та українських «сепаратистів» по городах і по селах. І хто знає, хто буде гірший для нас – чи большевики, чи реакція: большевики винищували буржуїв та українських «шовіністів», а реакціонери будуть винищувати українських «сепаратистів» та знущатись з селян. Одна надія на те, що я кажу раз у раз, що вже нікому не вдасться убити національної свідомості у нашого народу і відібрати від нього землю; напевне, хоч і за викуп, а все-таки земля останеться у селян, тоді через якийсь час з нього народиться своя, численніша, ніж тепер, національна інтелігенція, і Україна таки доб'ється коли не суверенності, то широкої автономії».

Восени 1920 р. Левко Чикаленко виїхав до Польщі. Мешкав у Чехії, Франції, Німеччині, США. Помер у Нью-Йорку; за заповітом, прах був перепохований на батьківщині, в селі Перешори на Одещині, у 1998 році.

Далі буде...

ПРОТЯГОМ ТРЬОХ ОСТАННІХ РОКІВ НА ШПАЛЬТАХ НАШОГО ВИДАННЯ У КРАЄЗНАВЧІЙ РУБРИЦІ МИ РАЗОМ З НАШИМИ ЧИТАЧАМИ ПОРИНАЛИ У ЗАХОПЛИВІ МАНДРІВКИ У ВІДОМІ І НЕ ДУЖЕ, А ІНОДІ Й ВЗАГАЛІ ВІДКРИВАЛИ ДЛЯ СЕБЕ НОВІ КУТОЧКИ НАШОГО НЕЙМОВІРНО ПРЕКРАСНОГО ПІВОСТРОВА. МИ ПОБУВАЛИ І НА ГІРСЬКИХ ПЛАТО, І НА ДНІ МОРСЬКОМУ, І В ШИРОКОМУ ПУСТИННОМУ СТЕПУ, ПОСМАКУВАЛИ СМАЧНИМ МІСЦЕВИМ ВИНОМ, ОЗНАЙОМИЛИСЯ З ЦІКАВИМИ ПІЗНАВАЛЬНИМИ ІСТОРІЯМИ ТА ЛЕГЕНДАМИ КРИМСЬКИХ МІСТ І МІСТЕЧОК. ПРОТЕ, КРИМ МОРЯ, ГІР І СТЕПУ, НА ПІВОСТРОВІ Є ЩЕ ОДНА ОКРАСА – ЙОГО ТАК ЗВАНІ «ПЕЧЕРНІ МІСТА». ТОЖ ВИПРАВЛЯЄМО СИТУАЦІЮ І ЦЬОГО РОКУ ПРОПОНУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ ЦИКЛ ЦІКАВИХ ПОДОРОЖЕЙ «ПЕЧЕРНИМИ МІСТАМИ» КРИМУ.

ТАЄМНИЧИЙ СВІТ «ПЕЧЕРНИХ МІСТ»

З ГЛИБИНИ ВІКІВ

Крим неповторний, дивовижний і завжди різний. Чимало доріг Криму ведуть з тисячоліття до тисячоліття, адже тут є містечка й куточки, свідки сивої давнини, де усе ніби дихає історією. Тут можна доторкнутися до каменів, обтесаних легендарними таврами, піднятися на курган скіфського володаря, увійти під склепіння величній середньовічній фортеці. Тут промовляє камінь і вода, – й вода споконвіку перетворюється на камінь сталактитів і сталагмітів сотень дивовижних печер...

ЄВГЕНІЯ БОРИСЕНКО

Одними з найпопулярніших пам'яток Криму є унікальні «печерні міста», відвідавши які ніби потрапляєш у середньовічний світ. У Внутрішнього пасма Кримських гір на південному заході півострова, у важкодоступних місцях простягнулися ланцюжком гірські міста, фортеці, монастирі та укріплені селища. Розташовані в напружод красивій гірській місцевості, яка сама по собі варта того, щоб там побувати, «печерні міста» утворюють своєрідне туристичне «Золоте кільце».

Донедавна «печерні міста» вважалися однорідними й одночасними пам'ятками. Це породжувало цілу низку непорозумінь й облудних історичних висновків. Слід зазначити, що вони — найменш досліджені культурно-археологічні об'єкти на території Криму, а науково-технічні розвідки, залучення дослідницьких

Печерне місто Ескі-Кермен

Фортеця Каламіта в Інкермані поблизу Севастополя

методик геомеханіки й сучасного підземного будівництва ще чекають свого часу.

Перший ґрунтовний опис «печерних міст» залишив у 1578 р. Мартин Броневський, посол польського короля Стефана Баторія до татарського хана. На жаль, після турецького завоювання ці міста були зруйновані й перебували в занепаді, про них майже не залишилось писемних свідчень. Докладну інформацію щодо «печерних міст» подає лише турецький мандрівник XVII ст. Евлія Челебі. Перше наукове дослідження проводить академік П. С. Паллас (1793-1801 рр.). Важливе значення має також шеститомний опис Криму і Кавказу, зроблений швейцарським мандрівником Дюбуа де Монтпере (містить багатий ат-

лас рисунків «печерних міст»). Висновком досліджень багатьох учених про охоронну роль «печерних міст» можуть служити слова Г. В. Ковалевського: «...вони зберегли в своїх ізольованих гніздах давні і своєрідні релікти минулого — уламки людських рас, мов, старі господарчі форми, звичаї, побут, рештки рослинного й тваринного світу».

Незважаючи на те, що ці різночасні культурні пам'ятки недостатньо вивчені, їх уже можна поділити на три цілком різноманітні групи.

Першу групу складають залишки досить великих укріплених населених пунктів на окремих висотах або на скелястих мисах Внутрішнього гірського пасма. Вони були захищені природними перепонами – обривами і потужними фортечними спорудами. Кожен із них займав декілька десятків гектарів. Внутрішня територія цих укріплень ділилася, як правило, на дві частини. На одній із них було саме поселення. Тут і зараз місцями виразно помітні значні сліди вулиць, площ, житлових будинків. Інша частина, що лежить у глибині, не має слідов житла. Тут на досить великій площі могли розташовуватися каравани, які приходили під захист укріплення, а у воєнний час знаходили прихисток мешканці навколишніх селищ з їхніми чередами, припасами і майном.

Окрім наземних будівель, у м'яких вапнякових скелях ви-

рубались численні допоміжні печерні споруди, а також цілі комплекси культових споруд: церкви, усипальниці, склепи. Зараз наземні будівлі зруйновані, зарослі лісом. Печерні ж споруди, особливо ті, що розташовувалися на обривах скель, збереглися. Це створило враження, нібито населені пункти склалися з одних печер, що й дало привід мандрівникам XVIII-XIX ст. назвати їх «печерними містами».

«Печерних міст» першої групи в південно-західному Криму відомо чотири – усі в районі Бахчисарая: Ескі-Кермен біля зниклого вже с. Кріпке (кол. Черкез-Кермен), Мангуп у с. Залісного (кол. Юхари-Каралез), Киз-Кермен біля с. Кудрине (кол. Шури) і Чуфут-кале. Майже всі вони виникли в період раннього Середньовіччя. Всі ці городища виникли неподалік від основного древнього шляху з Херсонесу в степ або доріг, що йдуть через гори на південне узбережжя.

Другу групу «печерних міст» складають невеличкі (площею 1,5-2 гектара) укріплення, розташовані на дрібних висотах Внутрішнього пасма. Не всі вони розташовувалися біля головних торгових шляхів, але кожне панувало над якоюсь долиною і контролювало основні шляхи з цих долин до степу. Наприклад, на правому березі гирла р. Чорної, пануючи над Інкерманською долиною, стояла фортеця Каламіта. У глибині Бельбецької долини височіють руїни так званого Сүйренського укріплення. У середньому плині р. Качі на горі Тепе-Кермен – руїни однойменної фортеці. На вододілі рік Бодрак і Альма розташовані залишки невеличкого укріплення, відомого під назвою Бакла. А на північний захід від Ескі-Кермену на плато сусіднього мису височіє вежа з брамою – залишки замку Киз-Куле (Дівоча вежа). Так, на кожній полонині або у достатньо ізольованому урочищі було своє укріплення. У

цих малих укріпленнях виявлено залишки потужних оборонних споруд, житлових будинків і невеличких храмів. Торгових площ, місць для стоянок торгових караванів або для укриття значного числа людей у них немає. Більшість таких укріплень теж мало штучні печери, тому їх і віднесли до «печерних міст». Насправді ж вони були нічим іншим як феодальними замками.

До третьої групи «печерних міст» віднесені залишки більш пізніх християнських монастирів, що склалися головним чином із численних штучних печер, розташованих, як правило, у декілька ярів на обривах скель Внутрішнього гірського пасма. Це – Успенський, Інкерманський, Чильтре, Шулдан, Качі-Кальон та інші. Поряд з печерними господарськими і культовими спорудами – церквами, каплицями, усипальницями тощо – тут було багато вирубаних у скелях келій. Подібні монастирі дуже схожі на печерні монастирі Кавказу (наприклад, монастир Вардзія в Грузії), Малої Азії (Каппадокія) і Сицилії.

Жодних спеціальних оборонних споруд, наземних або печерних, ці монастирі, як правило, не мали. Виникли вони не раніше IX-X ст. і розташовувалися поблизу міст і замків. Одні з них, скоріш за все, були їхніми додатками, інші існували самостійно.

«Печерні міста» не дають жодних підстав бачити в них струнку оборонну систему – втілення якогось військово-стратегічного задуму Візантії. Вони виникли в різний час і незалежно від Візантійської імперії, у силу соціально-економічних і політичних умов, що склалися в південно-західному Криму протягом тривалого часу.

Далі буде...

За кн. «Крим: Дорога тисячоліть». Сімферополь: Таврія, – 2001. – 304 с.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

ЦЕРКВА І ВІЙНА: ЯК ДОВГО ЩЕ ІСНУВАТИМЕ УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ?

Планомірне знищення Української православної церкви Київського патріархату (ПЦУ) в Криму почалося відразу після анексії півострова Російською Федерацією. Протягом усіх років окупації, щоразу, як відбувалися утиски, напади, пограбування, суди, що стосувалися УПЦ, архієпископ Климент інформував про ці факти українські органи влади, президентів, громадськість, проводив особисті зустрічі та численні прес-конференції. Напередодні 6-ї річниці окупації Криму редакція газети «Кримська світлиця» скерувала звернення до українських чиновників, де поставила їм 5 запитань, власне, щоб краще зрозуміти, що ними здійснено або не здійснено у межах своїх повноважень за неповних 6 років з цього питання. Про те, якими були їхні відповіді, читайте в наступному номері.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555P від 06.02.2019 р.

Засновники

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація "Кримський центр ділового та культурного співробітництва "Український дім"

Видавець

ТОВ "Видавничий дім "Українська культура"
Юридична адреса

Видавця:

03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1

Директор

В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Головний редактор

Андрій ШЕКУН

Дизайн та верстка

В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Надруковано:

ФОП Ключук С.М.,
вул. Заводська, 37 В,
м. Чернівці, 58007.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову.

Зміст газети поширюється на умовах ліцензії СС BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2020 р.:
на 6 місяців – 162,90 грн.
на рік – 325,80 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.

Ціна договірна

